

Siger et billede mere end 1000 ord?

1. Tiderne skifter
2. Der er intet nyt under solen

Ole Togeby

ARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

1

Ole Togeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Aftrædelsesforelæsning 8. september 2017. Bygning 1485, lokale 123

Tiderne skifter: Ansøgning til dronningen om pension

- Fratrædelse.
- Ole Togeby
- ti 15-08-2017 14:07
-
- Til hendes Majestæt Dronningen
- Hermed anmoder jeg om 31. august 2017 at måtte fratræde min stilling som professor i nordiske sprog ved Institut for Kommunikation og Kultur, Aarhus Universitet.
- Venlig hilsen
- Ole Togeby
- Cpr.: 0703470319

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

2

Ole Togeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Jeg er så heldig at jeg er født i 1947 og derfor synes at det er naturligt at gå på pension i år. Det er heldigt fordi det er sidste år af de store krigsårgange, og derfor er alle porte slået op på vid gab for de mange i årgangen. Og efter mig blev det små årgange og så lukkede alt til igen. Dette held har fulgt mig hele mit liv, som man kan se af det følgende.

Fordi jeg er tjenestemand skulle jeg søge dronningen om jeg kunne få lov at gå på pension. Jeg sendte en mail til hende, men fik at vide at det ikke var nok. Så jeg har nu sendt en anmodning på papir om at måtte få fri. Det er derfor vi er her i dag.

Svar fra Socialministeriet

- Fra "udbetaling Danmark", som holder orden på dronningens pensionister, har jeg for nylig fået et brev hvori der står:
- "Socialministeriet har fastsat den resterende middellevetid for en person på 70 år og 6 måneder til 181 måneder."

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

3

Ole Togeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Det vil sige 15 år og en måned, så dronningen regner åbenbart ikke mere med mig når jeg er 85 år og 7 måneder den 1. oktober 2032. Mon hun er der til den tid?

Svar fra Dronningen

- Ved Kongelig resolution er der meddelt dig afsked fra stillingen som professor ved Aarhus Universitet fra den 31. august 2017

- Venlig hilsen
- Johnny Laursen
- dekan

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

4

Ole Tøgeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Danskstudiet 1. år 2017 og 1965

2017

Litteraturlæsning
3 t/u 10 ECTS

Mundtligt og skriftligt
dansk

3 t/u 10 ECTS

Studium generale
3 t/u 10 ECTS

- 1965
- fonetik 2 t/u,
- retorik og verselære 2 t/u
- litterær analyse 2 t/u,
- oldislandsk 7 t/u
- og derudover filosofikumforelæsninger 3 t/u,
- dvs. I alt 16 t/u.

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

5

Ole Tøgeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

For første gang siden jeg var 6 år, har jeg nu ikke noget at lave. Først gik jeg i skole og blev klassisksproglig student i 1965. Og så begyndte jeg straks at læse dansk og russisk på Københavns Universitet. Og sådan er det gået lige indtil nu.

På danskstudiet var vores første skema (for hovedfaget) således:

fonetik 2 t/u,

retorik og verselære 2 t/u

litterær analyse 2 t/u,

oldislandsk 7 t/u

og derudover filosofikumforelæsninger 3 t/u,

dvs. I alt 16 t/u.

Men vi afskaffede dog dengang det vi kaldte "Taledamerne". Alle danskstuderende blev screenet for talefejl, og fik dernæst enetimer i et år så de kunne få rettet fejlene. Alle fra provinsen der talte dialekt, blev visiteret til at få det lagt af, og jeg blev diagnostiseret til ikke at kunne sige *kn*; jeg sagde *kanud* i stedet for *knud* — sagde de. Så jeg fik en gang om ugen i et semester enetimer og lærte at sige alle ord med *kn*: *knage*, *knirke*, *knopper* osv. Der var dog — af uransagelige årsager — et ord jeg aldrig blev undervist at sige, og derfor ikke har lært.

Studenteroprør 1968

- I 1968 deltog jeg i studenteroprøret
- Valgt som student i danskstudienævnet
- Formand i studienævnet halvdelen af tiden.
- Afskaffede den gamle studieplan og den obligatoriske oldislandsk.
- Ny plan med valg af 5 discipliner af 13 tilbudte,
 - herunder nye discipliner som pragmatisk analyse, litteratursociologi, men også gamle som oldislandsk, sproghistorie, litteraturhistorie.

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

6

Ole Togeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Studienævnet for dansk KU var det andet studienævn i Danmark — og i verden — med ligelig repræsentation af studenter og lærere. Det første oprettedes i psykologi på KU efter at 5.000 demonstranter på Frue plads havde krævet *Medbestemmelse nu!*, og studerende havde besat psykologisk laboratorium og røget cigarer på rektors kontor.

Da vi skulle forhandle om studieplanerne, var professoren i oldislandsk, Jon Helgason, selvfølgelig utilfreds med at oldislandsk blev reduceret. Men ved den afgørende forhandling foreslog professor Jon Helgason — uden at fortrække en mine — at vi gerne helt kunne afskaffe oldislandsk, hvis vi bare til gengæld på danskstudiet indførte obligatorisk kursus i russisk, således at vi kunne dumpe alle de studerende der ikke havde energien eller evnerne til at lære noget så indviklet som russisk eller oldislandsk, således at vi kun fik de egnede studerende på fagets anden del. Han gik efter kvalitet, ikke efter kvantitet. Det er jo skiftet i dag hvor fremdriftsreform og dimensionering kun handler om antallet og ikke om antallet af hvad.

Den studieplan vi vedtog dengang i 1971 holdt sig uforandret i 13 år; så mange år har ingen studieplan for dansk holdt siden. Nu skifter der hurtigere end hvert halve år.

Sådan var det i “de gode gamle dage” i 1970'ernes universitet. I min efterfølgende 46-årige universitetsansættelse har ikke haft så meget magt

som jeg havde som student i de oprindelige paritetiske studienævn. Dengang lå magten i studienævnet, men i dag er den næsten fordampet helt væk. Vi gjorde oprør mod professorvældet, og i dag har jeg som professor mindre magt end jeg havde den gang som student (og forøvrigt 20 år frem).

Men studenterne har heller ikke nogen magt. Og hvor er magten så difunderet hen? Så vidt jeg kan se, har hverken afdelingsledere eller institutledere magt til andet end at få virkeligheden til at passe til de regneark der laves i ministeriet. Der er sket en stærk centralisering således at den egentlige magt i dag ligger hos djøfferne i forskningsministeriet, hos forskningsministreren (som dog ikke kender til de virkelige forhold), og især hos kontorchefen i forskningsministeriet og måske i finansministeriet som kører new public management med kontrol studenterårsværk og kontrol af måltal for gennemstrømning, to tal som giver universitetet bonus. Så vidt jeg har kunnet se, kører det som brandvæsnet på Sicilien hvor brandmændene fik bonus pr. slukket brand. De gik derfor ud og satte ild på husene for at få flere at slukke. Vi opretter nye studiepladser udelukkende for at få flere studenterårsværk. Og gennemstrømningskontrollen er som at hive gulerødderne op en gang om ugen for at måle hvor meget de er vokset. Vores tidsforbrug på eksamination og kontrol er mangedoblet uden at der er skabt nogen som helst ny viden ved det.

Om dette troede jeg at jeg havde formuleret Oles lov der siger: Det der kan tælles, er ikke væsentligt, og det der er væsentligt, kan ikke tælles. Jeg har nu ladet mig fortælle at det er Einstein der har formuleret det, og en tand fikserer: Det der tæller, kan ikke tælles, og det der kan tælles, tæller ikke.

Fra kandidat til livstidsstilling 2017

- Kandidateksamen
- Ph.d.-stipendium
- (hvor succesraten er under 10 %),
- post doc-ansættelse i indtil 3 år;
- adjunktstilling (hvis der tilfældigvis er slået en op i ens fag),
- pædagogikum (med bedømmelse)
- lektorat (som er en livstidsstilling).

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

7

Ole Tøgeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Når en studerende i vore dage er blevet færdig med sine studier og har taget sin sidste eksamen, tager det 6-9 år og 4 bedømmelser inden hun eller han kan få en livstidsstilling: Man skal efter kandidateksamen søge om ph.d.-stipendium (hvor succesraten er under 10 %), og hvis man får stipendiet og på tre år skriver en godkendt afhandling, må man (hvis der ikke tilfældigvis er opslået en adjunktstilling i ens fag) søge om post doc-ansættelse i indtil 3 år; så kan man søge om en adjunktstilling (hvis der tilfældigvis er slået en op i ens fag), og hvis man får stillingen og efter tre år har taget sit pædagogikum og skrevet et par bøger og 5-10 artikler kan man søge om et lektorat (som er en livstidsstilling).

Arbejdsløs 3 dage i mit liv

- Student:
 - Har aldrig modtaget en øre i SU, eller noget andet stipendium. Tjent mine egne penge og betalt skat siden 1967
 - undervisningsassistent med eksaminationsret.
 - formand for studienævnet,
 - Sidste eksamen 30. november 1971,
- Efter ansøgning ansat som amanuensis — som var en livstidsstilling — 3. december 1971, gik væsentligt ned i løn da jeg blev fastansat

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

8

Ole Tøgeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Sådan var vilkårene ikke for mig. Ikke blot kunne jeg som student være formand for studienævnet, jeg kunne også blive ansat som undervisningsassistent med eksaminationsret. Og i de sidste år af min studietid underviste jeg massivt i fonetik og grammatik. Da jeg gik fra at være studenterundervisningsassistent med undervisning af 4-5 hold til at være kandidatamanuensis med undervisning af 2-3 hold, gik jeg væsentlig ned i løn.

Jeg tog så min sidste eksamen 30. november 1971, og jeg var efter ansøgning ansat som amanuensis — som var en livstidsstilling — 3. december 1971, så jeg har været arbejdsløs 3 dage i hele mit liv. Siden skiftede jeg (uden ansøgning og uden bedømmelse) titel til adjunkt og lektor i dansk sprog på KU. Jeg søgte 1990 om at blive professor i nordiske sprog i Århus og blev ved den lejlighed faktisk bedømt af et udvalg og fik stillingen.

1971-2017

- På Københavns Universitet 1971-1991
 - Amanuensis 1971
 - Adjunkt 1973 (uden ansøgning og bedømmelse)
 - Lektor 1974 (uden ansøgning og bedømmelse)
 - 5/7-stilling 1978-1982
 - Prodekan 1980
 - På EUROTRA 1985-1991 (halv tid)
- 1991-2017 professor i i Århus
 - (efter ansøgning og bedømmelse)

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

9

Ole Tøgeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Nu har jeg så fungeret som universitetslærer i i dansk sprog i 46 år, først 20 år på KU og så 25 år på Aarhus universitet. Og jeg har stort set lavet det samme i alle 46 år. Så her vil jeg gerne lave et slags regnskab.

Når jeg nu er kommet så let til min ansættelse, har jeg så været min løn værd for universiteterne bedømt efter new public management? Ja bedøm selv, her kommer tallene:

Livsløn: 23 mio kr.

- Jeg har i min tid fra to universiteter fået rundt regnet 23 mio kr. i løn
- For disse penge har jeg
- undervist
- administreret
- forsket.

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

10

Ole Tøgeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Undervisning har indbragt universitetet 33 mio kr.

- Jeg har i gennemsnit undervist og eksamineret 50 studerende per år
 - (2 hold á 25) per år i 46 år (1971-2017) = 2300 studerende.
- som jeg har undervist i 1/3 årsværk
 - (som er 60 ECTS) = 767 årsværk
- et årsværk er i dag 44.000 kr. værd = 33.748.000 kr.

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

11

Ole Tøgeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Undervisning:

Jeg har i gennemsnit undervist og eksamineret 50 studerende
(2 hold á 25) per år i 46 år (1971-2017) = 2300 studerende.

Som jeg har undervist 1/3 årsværk (60ECTS) = 767 årsværk

eller 4 per år hvis de ikke havde andre undervisere end mig.

et årsværk er i dag 44.000 kr. værd = 33.748.000 kr.

Administration

- På KU: studienævn, fakultetsråd, prodekan, formand for budget og forretningsudvalget.
 - På AU: formand for studienævnet for dansk, 1992-1993
 - institutleder for Nordisk institut, 1993-1996
 - præsident for Det Lærde Selskab 1996-2001
 - 2001-2005 medlem af Statens humanistiske forskningsråd
 - 2003-2006 medlem af DEA, Dansk Erhvervsforskningsakademi
 - 2002-2008 Leder af Sprogvidenskabelig Forskerskole Nord
 - 2007-2010 ph.d.-skole-programkoordinator
 - 2008-2017 leder af Sprogvidenskabeligt forskningsprogram
 - medlem af forskningsudvalget, AU
 - 2010-2017 det bibliometriske udvalg for nordisk litt. og sprog
- deltaget i studieplansforhandlinger over 20 gange.

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

12

Ole Tøgeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Administration af ph.d.uddannelsen i 14 år, fra 2003 (hvor jeg på grundlag af en bevilling fra ministeriet oprettede "Sprogvidenskabelig Forskerskole Nord"), og til 2017 hvor jeg har siddet 4 år i det humanistiske forskningsråd og været leder af det sprogvidenskabelige forskeruddannelsesprogram under ph.d.-skolen og siden leder af det sprogvidenskabelige forskningsprogram. I 7 år i det bibliometriske udvalg for Nordisk litteratur og sprog.

Ph.d.-uddannelsen

- Ph.d.-studerende: 2003-2017
- ansøgninger bedømt per år i 14 år: 40 = 560 ansøgninger
- med en succesrate på 8% giver det
- 45 ph.d. besættelser
- Vejledning af ph.d.-studerende:
- 8 vejledninger

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

13

Ole Tøgeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Ph.d.-studerende: 2003-2017

ansøgninger bedømt per år i 14 år: 75 = 1050 ansøgninger

med en succesrate på 8% giver det 84 ph.d. besættelser

Vejledning af ph.d.-studerende: 7-8 vejledninger

Formidling

- Redaktør for og skribent i det populærvidenskabelige sprog tidsskrift Mål & Mæle (som er et sprogligt Skalk med sprogbreve) 1974-2003.
- I redaktionskomiteen for Nordic Journal of Linguistics 1975-2000

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

14

Ole Tøgeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Forskning

- 214 publikationer
 - Det er i gennemsnit 4,5 publikation om året,
 - som alle (undtagen dem andre har copyright på) kan downloades fra min hjemmeside *oletogebby.dk*.
- Af dem er 11 bøger (hvoraf flere er kommet i flere udgaver) og med den 12., som skal udkomme i år, er det en bog hvert fjerde år.
 - De handler om sprog, grammatik, tekstlingvistik, sociolingvistik, pragmatik, undervisning i skriftlig fremstilling, en enkelt om Karen Blixen og om semiotik.

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

15

Ole Tøgeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Som demonstration vil jeg her referere det sidste kapitel i bog nr. 12 som skal udkomme under titlen "Tegn". Kapitlet hedder: "Siger et billede mere end 1000 ord?".

2. Der er intet nyt under solen

- Siger et billede mere end 1000 ord?
- Meningsgrundlag:
 - analogi,
 - konvention,
 - lokalt anker
- Aspekter af mening:
 - konceptuel
 - propositionel
 - informationel
 - interaktionel

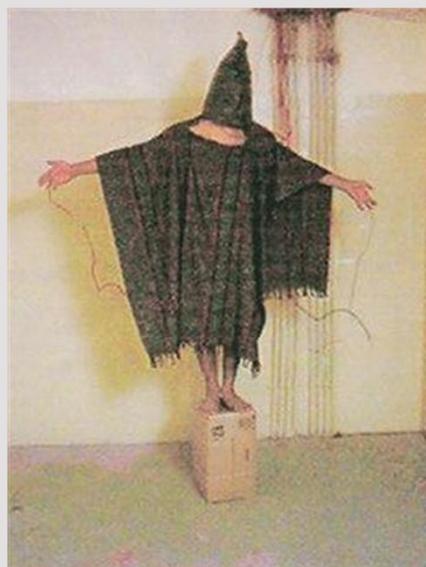
AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

16

Ole Togeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Et billede med en enorm virkning

Irakisk fange i Abu Ghraibfængslet 2004. Han havde fået ledninger sat på fingrene og havde fået at vide at hvis han sænkede armene eller gik ned fra kassen, ville han få stød gennem ledningerne.

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

17

Ole Togeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Verdenshistorien udgøres af begivenheder og handlinger, og en vigtig del af dem er kommunikative handlinger på grundlag af tegn. Nogle af disse kommunikative handlinger er uden større effekt, mens andre har meget stor virkning på hele verdens gang. Historien om Abu Ghraib kan vise det. I fængslet Abu Ghraib i Irak blev der i 2004 af amerikanske soldater udøvet tortur mod irakiske fanger, og da det blev kendt i verdens offentligheden, satte det et skred i gang i holdningen til amerikanernes besættelse af Irak, både i USA og i resten af verden.

Hvad var det så for kommunikative handlinger der fik stemningen til at vende i hele verden? Det var ikke nogle rapporter der ellers var udsendt af flere kommissioner og instanser, og som sprogligt dokumenterede at der faktisk fandt tortur sted. Det var en snes fotografisk set dårlige billeder, taget af amerikanske soldater til privat brug med deres digitalkameraer. Det kendteste eksempel på dette er nok dette billede:

Selv om den tekniske kvalitet af fotografiet er ringe, er billedets motiv meget bemærkelsesværdig fordi det alluderer til meget stærke symboler som allerede er kendt i vores kultur. For det første står fangen som Jesus på korset med armene strakt ud og hævet over jorden, og alle kristne har lært at identificere sig med netop dette spektakulære offer. For det andet ligner hættens den hætte som bæres af Ku Klux Klan, som er symbolet på

racistisk terror. Billedet gjorde således meget stærkt indtryk på alle der så det, men de to symboler modsiger på sin vis hinanden, de fremkalder følelser der nærmest går hver sin vej, og det forvirrende billede der kommer ud af det strider voldsomt med de værdier og det verdensbillede vi har her i Danmark; heltene er blevet skurke og skurkene helte.

Man kan således få den tanke at 'et billede siger mere end 1000 ord'. Ordene i rapporterne kunne ikke vække opmærksomhed i verdensoffentligheden, men et dusin slørede billeder kunne.

Asger Jorn: I begyndelsen var billedet

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

18

Ole Togeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Og et tredje sted²: *2. Asger Jorn: "Jeg hader mine billeder", interview ved Gunnar Jespersen i Berlingske Tidende, 2. Marts 1969, citeret efter Brøns, Helle 2016: I begyndelsen var billedet, Silkeborg: Museum Jorn.

Det er fordi, man lever i en ordenes verden, i en logisk verden. Inden for denne verden eksisterer der en gemt lille verden, som ikke kan udtrykkes med ord. Alt mit ordgyderi er kun et eneste langt forsvar for en verden, som ord ingen adgangsret har til (...) Ord blænder, ord forhindrer én i at se. Ethvert kunstnerisk område, som bliver invaderet af ord, bliver kvalt. Jeg er bange for, at man skal dræbe det sidste kimblad med ordets gift.

I den nordiske kunst eksisterer billedet før ordet. Ordet illustrerer billedet, som i vikingetidens husdrapa, der var skiftende poetiske improvisationer over de samme billeder. Billedet er her temaet. Ordene er variationerne. I den latinske tradition er det lige omvendt. Ordet er oprindelsen. Ordet eller begrebet afgiver det klart fastlagte motiv eller forestillingen, og billedkunsten kan derefter variere dette tema. Jorn (1963-64) 1980: *Alfa og Omega*, i *Meddelelse nr. 5 fra S.I.S.V.*, København: Borgen

Og et andet sted skriver han¹: *1. Jorn Asger (1952) 1963: *Held og Hasard. Dolk og Guitar*, genudgivet som *Meddelelse nr. 3 fra S.I.S.V.*, København: Borgen.

Vi når ad denne logiske vej til en idealistisk verdensanskuelse, og denne opfattelse af årsagens eller meningens primære stilling i kausalsammenhængen, fører os derfor naturligt til den kendte tese: I begyndelsen var ordet.

Et billede uden virkning

Irakisk fange med hætte over hovedet et sted i det sydlige Irak hvor englænderne havde kommandoen.

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

19

Ole Tøgeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

I 2004 kom der i månederne efter de chokerende billeder fra Abu Ghraib, også nogle billeder frem der viste at englænderne i det sydlige Irak også havde tortureret irakiske fanger.

Det blev dog snart afsløret at billederne ikke var taget i Irak; på et af dem kunne man nemlig i baggrunden se en bil af et mærke som slet ikke fandtes i Irak. Billedteksterne var altså usande. Dernæst havde billederne ikke nogen interesse eller virkning. 'En sætning siger mere end 20 billeder' kunne man sige.

Spørgsmålet er galt stillet af 2 grunde:

Der er ikke noget klart skel mellem analoge tegn og konventionelle tegn, men et kontinuum af tegntyper mellem tre yderligheder: perceptuel analogi, artikuleret konvention og lokal forankring

Man kan slet ikke sige hvad det vil sige at et tegn siger mere end et andet.

For tegnet har både konceptuel, propositionel, informationel og interaktionel mening

Siger et billede mere end 1000 ord?

- Spørgsmålet er galt stillet af 2 grunde:
- Der er ikke noget klart skel mellem analoge tegn og konventionelle tegn,
 - men et kontinuum af tegntyper mellem tre yderligheder: perceptuel analogi, artikuleret konvention og lokal forankring
- Man kan slet ikke sige hvad det vil sige at et tegn siger mere end et andet.
 - For tegnet har både konceptuel, propositionel, informationel og interaktionel mening

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

20

Ole Togeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Naturlige og ikke naturlige tegn

- Naturlig mening har
 - årsagen til, virkningen af eller det der er samtidigt med bemærkelsesværdige former,
 - fx **spor, symptomer, indikationer, indicier.**
 - Naturlig mening kører altid parallelt med ikke naturlig mening, bl. a. som **stil.**
 - Ikke naturlig, kommunikativ mening er
 - den særlige anden mening som bemærkelsesværdige former skal have,
 - fx **billeder, gestus, sproglige tekster**

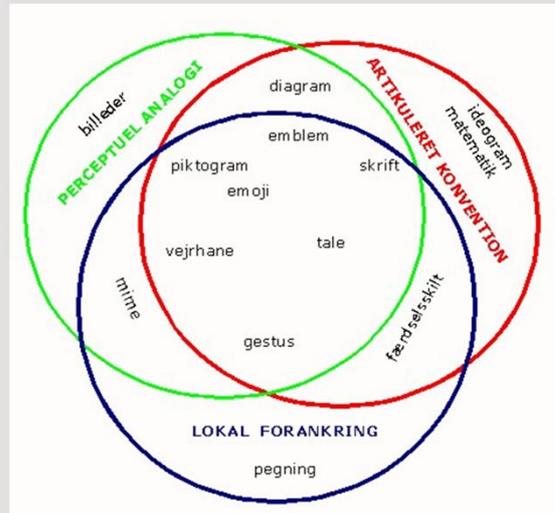
AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

21

Ole Togeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Kommunikative tegn har 3 meningsgrundlag: analogi, konvention, lokalt anker

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

22

Ole Togeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Ikke naturlig, kommunikativ mening er

den særlige anden mening som bemærkelsesværdige former skal have,
fx billeder, gestus, sproglige tekster

Dette kan ske på tre forskellige grundlag:

1. på grundlag af lighed: perceptuel analogi
2. på grundlag af leddelt konvention som er artikuleret (leddelt)
3. på grundlag af lokal forankring (formens faste placering)

Intuition og deliberation:

(hurtig og langsom tænkning)

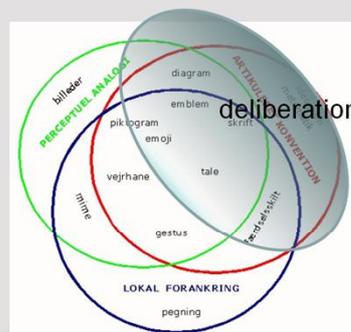

17 x 24 =

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

Analogi og lokal forankring tolkes intuitivt, mens artikuleret konvention kræver deliberation.

23

Ole Togeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Prøv at løse problemet inden du læser videre – og uden papir og blyant! Intuitivt kan man nok opfatte at både 12.609 og 123 ikke er plausible resultater, men man må beslutte at sætte et ræsonnement i gang med de procedurer man har lært i skolen for at regne resultatet ud. Det tager tid, og man kan ikke gøre det mens man laver andre ting, fx foretager et venstresving i tæt trafik. Deliberationer fungerer på grundlag af regler som er indlært og som kan formuleres. Det rigtige resultat er for øvrigt firehundredogotte (bemærk hvor besværlig det er at det ikke står med tal).

Intuitionen kalder han hurtig tænkning i system 1, den er automatisk, opererer hurtigt og uden anstrengelse, kan ikke slukkes med vilje, er ubevidst og ikke under viljens kontrol. Deliberation som han kalder langsom tænkning i system 2, er mental aritmetik, er en viljestyret og bevidst aktivitet som kræver opmærksomhed, koncentration og anstrengende procedurer. Systemerne optræder hos Kahneman metaforisk som handlende personer. Intuition i system 1 er det der her er kaldt sansning og tydning, mens deliberation i system 2 er det vi oplever som vores jeg, og som her kaldes tolkning og diskursiv forståelse.

Om billeder eller sprog er det mest effektive tegnsystem til kommunikation, hænger sammen med to forskellige måder at tænke på som Daniel Kahneman beskriver i sin bog: *Thinking Fast and Slow* 2011^{*1}: *1.Kahneman, Daniel 2011: *Thinking Fast and Slow*, London: Penguin Books. På dansk oversat af Joachim Wrand: *At tænke - hurtigt og langsomt*, København: Lindhardt og Ringhof Forlag..

Lokalt anker:

Den lokale forankring er en del af tegnets form

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

24

Ole Tøgeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Når et tegn kun distribueres på et bestemt sted og en bestemt tid, er dette lokale anker en del af tegnets form.

Det at cyklisten række hånden ud betyder: *Om lidt drejer jeg til højre*

Men, det betyder det kun hvis armen sidder på en cyklist;

sidder den på en politibetjent (der ser på en) betyder det: *Du skal dreje til venstre,*

Og sidder armen på en fodgænger betyder den: *Så højt lå sneen sidste år.*

Den **lokale forankring er således en del af formen** og bidrager til deiktisk mening.

Billede og gestus er mere eller mindre analoge og lokale

Analogi
billeder mime måleinstr. gestus kort diagram piktogram tale skrift noder matematik
stilisering (dvs. forenkling og typificering)

Konvention
KVANTITATIV
DISKURSIV
ARTIKULERET
KOGNITIV

Institut for Kommunikation og kultur

Fotografier er lokalt forankret i den forstand at kameraet må være udløst foran motivets lokalitet.

Maleriet er lokalt i den forstand at maleren **kan** have malet efter lokal model.

Håndtrykket er lokalt forankret i og med at de kun er de to der har hænderne, der indgår i den omhandlede situation.

Tegningen er slet ikke lokalt forankret.

Skilte, diagrammer og symboler er både analoge, konventionelle og lokale

Analogi
billeder mime måleinstr. gestus kort diagram piktogram tale skrift noder matematik
stilisering (dvs. forenkling og typificering)

Konvention
KVANTITATIV
DISKURSIV
ARTIKULERET
KOGNITIV

Institut for Kommunikation og kultur

Vejskiltet er lokalt forankret og den omhandlede situation (cykelstien) findes kun hvor skiltet står.

Kurverne er ikke i sig selv lokalt forankret, men kan være forankret til noget bestemt med en overskrift (hvilke aktiers kurs viser de?)

Fisken er et hemmeligt tegn der er forankret til tilgiveren eller tegnbærereren. Sat som mærke på en bil betyder det at bilens ejer er kristen.

Skilte, skrift, matematik og hemmelige tegn er mere eller mindre konventionelle og lokale

9 + 16 = 25

Konvention

<p>KVALITATIV HOLISTISK KONTINUERT PERCEPTUEL</p>		<p>KVANTITATIV DISKURSIV ARTIKULERET KOGNITIV</p>
---	--	---

Analogi

billeder mime måleinstr. gestus kort diagram piktogram tale skrift noder matematik
 stilisering (dvs. forenkling og typificering)

UNIVERSITET ARHUS
Institut for Kommunikation og kultur
Ole Togeby 2017. Siger et billede mere end 1000 ord?

Vejskiltene er lokalt forankret,
 matematik er slet ikke lokalt forankret,
 det blandede tegn (IKTHYS) er ikke forankret

Billede og tekst er ikke enten-eller, men både-og og mere-eller-mindre

KVALITATIV
HOLISTISK
KONTINUERT
PERCEPTUEL

Konvention

KVANTITATIV
DISKURSIV
ARTIKULERET
KOGNITIV

Analogi
billeder mime måleinstr. gestus kort diagram piktogram tale skrift noder matematik
stilisering (dvs. forenkling og typificering)

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

Ole Tøgeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Forholdet mellem analoge billeder og konventionelle tekster er ikke et enten-eller, men (næsten altid) et både-og. Der er således blandede tegn der består af analoge og konventionelle meningsgrundlag som er fuldt integrerede, fx et vejrkort, og tegn ensembler der er sammensætninger af analoge og konventionelle tegn.

Tegn der er både analoge, konventionelle og lokale

- Tegn der er både analoge, konventionelle og lokale kan være:
 - **Tegnensembler** af både analoge, konventionelle og lokale elementer, der fungerer som hhv. kerne, forankring og komplement
 - fx malerier med titel og signatur
 - fx tekster med billedillustrationer
 - **Blandede tegn** der integrerer analoge, konventionelle og lokale træk,
 - fx gestus, piktogrammer, diagrammer,
 - landkort, tabeller, tegneserier, diagrammer

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

29

Ole Tøgeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Tegnensembler tekst med billede

- Tekst
- Billede
- Billedets tekster:
 - Specifikator
 - Komplement
- Dette er altså ét tegn som er en tekst med et billede som komplement, som har en billedtekst som specifikator

Tegnensembler: billeder med tekst

- Signaturen er:
- 1. Forankring
 - a) af billedet:
 - b) af motivet:

b)

John F. Kennedy og Jaqueline Kennedy forlader Capitol efter hans indsættelse som USA's præsident 20.1.1961.

a)

Anna Ancher 1883, 86

31

Tegnensembler: billeder med tekst

- Billedtitlen er:
 - 2. Udpegning og kategorisering af motivet:

Pigen i køkkenet

Johannes Doberen

Blandede tegn: diagrammer, kurver og kort

Vejret i dag Torsdag 11. august

Nogen eller en del sol, men også enkelte byer, fortrinsvis i de syd- og østlige egne.

Storkøbenhavn
Formiddag: En del sol.
Eftermiddag: Tørt med nogen eller en del sol.
Temp. i nat: 13 gr.
 Temp. i København i dag for 1 år siden: 17 gr.

FIG. 5

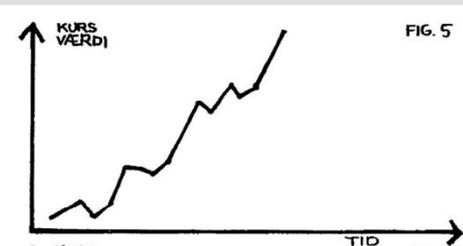
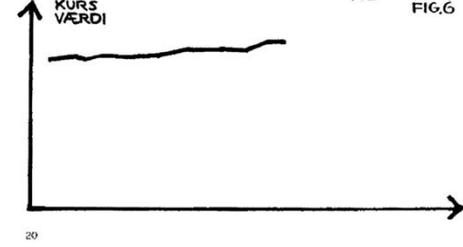

FIG. 6

AARHUS UNIVERSITET
Institut for Kommunikation og kultur

33

Ole Togeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Diagrammer er tegn med regler for forholdet mellem analoge og konventionelle elementer, og som giver mere information end der lagt ind i dem af tegngiveren, fx at der er længere fra Esbjerg til Skagen end til København,

Stjernfelt, Frederik 2014: *Natural propositions. The Actuality of Peirce's Doctrine of Dicisigns*, Boston: Docent Press.

Denne bog handler om det som Peirce kalder symbolsk dicisign og som er udsagn. Tanken er at man ved at manipulere med dem ud af diagrammer kan tolke mange udsagn som ikke er lagt ind i dem af tegngiveren.

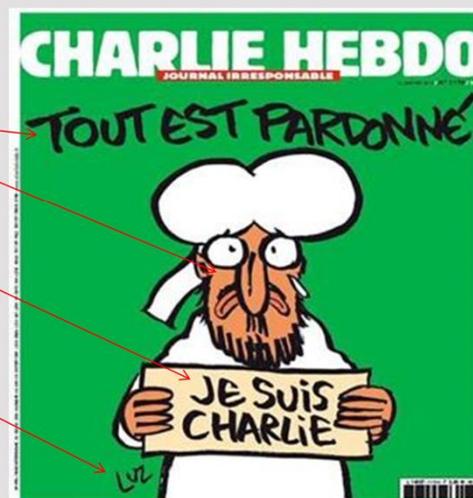
Kerne, forankring og komplement

Hvem er det?
Hvem siger det?

Hvem siger det

Hvem er det?

Forside af det franske ugeblad *Charlie Hebdo* 14/1 2015, første nummer efter den terroraktion der fandt sted 7/1, og hvor 12 mennesker blev dræbt ved at bevæbnede mænd trængte ind i bladets redaktionslokale og skød på de tilstedeværende mødedeltagere.

34

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

Ole Tøgeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Det er den tidligere beskrevne forside af det franske ugeblad *Charlie Hebdo* 14/1 2015, første nummer efter den terroraktion der fandt sted 7/1, og hvor 12 mennesker blev dræbt ved at bevæbnede mænd trængte ind i bladets redaktionslokale og skød på de tilstedeværende mødedeltagere. Som beskrevet tidligere skal tegnet tælle som kunst, med dobbeltrefleksiv intention. Tegngiveren har til hensigt at ytringen af tegntolkerne på grund af tegngiverens brud på samarbejdsprincippet skal erkende at tegnet er ytret på skrømt og ikke skal skabe den umiddelbart signalerede effekt (ny viden), men som et formål i sig selv skal fungere som underholdning og udfordring af tegntolkernes værdier og livstydning. Med andre ord: henvisningerne er fiktive, tegnet skal forestille noget man kan fantasere sig til, men gør ikke krav på at gengive noget virkeligt.

Der er i dette tegn en række informationer i adskillige komponenter af forskellig semiotisk modalitet: Den konventionelle komponent *charlie hebdo* (ugentlig Charlie; bladet er opkaldt efter Charlie Brown fra Radiserne) angiver sammen med stregkoden i nederste højre hjørne at dette som social handling er et blad der distribueres som en vare til købere og abonnenter. *journal irresponsable* (uansvarligt tidsskrift) angiver genren som satiriske bladtegninger og dermed en underkategori til overkategorien skønlitteratur, tegn der ytres som et formål i sig selv, og som kan have fiktive henvisninger.

LUZ er navnet på tegneren (der som medlem af bladets redaktion overlevede fordi han kom for sent til det møde hvor de andre tegnere blev skudt af terroristerne). Det er et konventionelt element der specificerer tegngiveren, ham hvis tanker vi tegntolkere prøver at finde frem til gennem vores tolkning af det komplekse tegn.

Tegningen består af tre forskellige komponenter: selve den analoge tegning som forestiller en grædende turbanklædt mand på grøn baggrund, teksten på det skilt han holder på maven hvor der står *je suis charlie*, (jeg er Charlie) og den tegnede tekst: *Tout est pardonné* (alt er tilgivet). Der er næppe nogen tvivl om at *je suis charlie* er komplement til den kerne der udgøres af tegningen; personen bærer sådan et skilt som mange i Frankrig og Europa havde båret i dagene efter massakren, som tegn på bærerens solidaritet med de dræbte bladtegnere. Og tegnets budskab er at personen viser solidaritet med bladet.

Problemet er hvem personen er, når det nu ikke er angivet med konventionelle bogstaver. Turbanen, den grønne baggrund og den kendsgerning at massakren på Charlie Hebdos redaktion var udført en uge forinden i Allas navn, gør det nærliggende at genkende personen som Muhammed. Og billedets udsagn bliver således: Muhammed er solidarisk med Charlie Hebdo.

Dette er meget bemærkelsesværdigt for man må efter de sunnimuslimske dogmer ikke afbilde profeten. Hele krisen om de danske muhammedtegninger opstod i 2005 på grund af den påståede overtrædelse af dette forbud. Fidusen er at der ikke med bogstaver står at det er Muhammed. Denne information er ikke eksplicit, men det er underforstået, og underforståelsen er "kun" i tegntolkerens øjne, ikke beviseligt i tegngiverens.

Teksten *Tout est pardonné* (alt er tilgivet) har ingen eksplicit tegngiver (der er ikke en tale- eller tankeboble). Der er to muligheder, enten er det Muhammed der siger det, eller også er det Luz og dem der er tilbage af redaktionen af Charlie Hebdo, der siger det. For den første løsning taler at skriftsnittet i bogstaverne er det samme som i *je suis charlie*, for den anden at det som forside på bladet naturligt udtrykker bladets holdning.

Hvis det er Muhammed der er den der siger at alt er tilgivet, er der igen to muligheder for hvad *tout* henviser til. Det kan enten henvise til alt hvad Charlie Hebdo gennem tiderne har gjort mod muslimer, eller til alt hvad terroristerne har gjort mod bladet. Den anden mulighed forudsætter at massakren mod Charlie Hebdo tæller som en synd inden for Islam (hvad terroristerne næppe har ment at den gjorde), en synd som skal tilgives af den der kan, Allah.

Hvis *tout* henviser til alt hvad Charlie Hebdo har gjort mod muslimerne gennem tiderne, tæller replikken som det at Muhammed tilgiver Charlie Hebdo, og dette stemmer overens med det at Muhammed er solidarisk med bladet og må fælde en tåre af medlidenhed.

Hvis det er Luz og Charlie Hebdo der er dem der tilgiver, er der kun den mulighed at *tout* betyder alt hvad terroristerne har gjort mod bladet, og så er der det forløb at Muhammed er solidarisk med bladet ved at bære skiltet *je suis charlie*, og at bladet derpå tilgiver terroristerne, muslimerne og islam.

Af de tre mulige tolkninger af dette komplekse tegn, forekommer den sidste at være den mest sandsynlige, og den mange opfattede da de ved første blik så denne forside. Men det er også klart at flertydigheden er intenderet. Tegnkomplekset er netop lavet så flertydigt for at det kun er den der har ører der hører, og kun med sine egne ører, og at tegntolkere med forskellige forudsætninger vil vælge forskellige tolkninger.

Det interessante ved dette tegnensemble er at det ikke er givet hvilken struktur der er mellem de forskellige modale komponenter. I maleriet af Tordenskjold er det det analoge billede der er kernen, mens det er de konventionelle bogstaver der forankrer billedets motiv til personen Peter Wessel og billedet som artefakt til tegngiveren Balthazar Denner. I Charlie Hebdo er det omvendt. Det er de konventionelle bogstaver *Tout est pardonné* der er kernen, og den analoge tegning (selv med et konventionelt komplement) der forankrer meningen dels ved at angive hvem det er der ytrer udsagnet, dels ved at angive hvem der er komplement (logisk objekt) for tilgivelsen. Men fordi denne forankring er analog, bliver den også upræcis. Og dette er netop ikke blot muligt, men også formålet med et tegn som hører til genren skønlitteratur. Mangetydighed nemlig en kvalitet når tegnet ikke ytres som et middel for at nå et mål, men som et formål i sig selv, en tekst der stilles frem for smagsdommere til underholdning, bedømmelse, fornøjelse og provokation af fordomme og værdier.

Lokal forankring og autenticitet

Billedet er taget nær den sydspanske by Tarifa år 2000. I baggrunden ligger liget af en mand der har forsøgt illegalt at krydse Gibraltarstrædet fra Afrika til Europa. Turisterne i forgrunden forklarede at de ikke var upåvirket af strandvaskeren, men at de ikke vidste hvor de skulle henvende sig.

Politiken 18. april 2004, 3. sektion side 1.

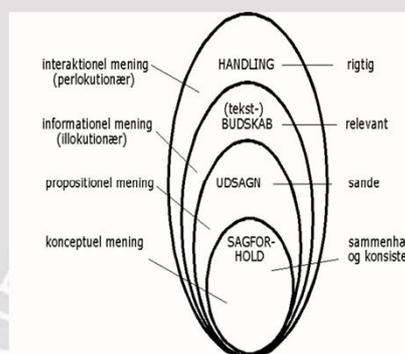

35

Motivet er uautentisk: 1. Billede fra et skuespil (eller en film). Der kan ikke være så mange spor i sandet hvis strandvaskeren lige var skyllet op på stranden, og fotografen havde fotograferet scenen før liget er fjernet. Billedet er altså konstrueret efter at liget er fjernet, med en "skuespiller" som strandvasker.

Hvad er mening ?

- Mening er normerede tanker af fire forskellige slags:
- **Konceptuel mening:**
 - Sammenhængende sagforhold
- **Propositionel mening:**
 - Sandt udsagn om verden
- **Informationel mening:**
 - Relevant budskab til for tegntolkerne
- **Interaktionel mening:**
 - Rigtig social handling i et samfund

Togeby, Ole 2003: *Fungerer denne sætning? Funktionel dansk sproglære*, København: Gad.

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

36

Ole Togeby 2017: *Siger et billede mere end 1000 ord?*

Typerne af mening er således ikke dele af mening, men informationer om den samme udelte mening. For det første omfatter den mening som et komplet tegn kan have, informationer om sagforholdet (den omhandlede situation, the state of affairs), dvs. om hvilke typer af emner (personer, ting og sager) der indgår i den, og hvilke typer af forhold de står i til hinanden. Det kan kaldes konceptuel mening. Det er det der beskrives i semantikken og leksikonnet. Det udtrykkes i en konkret sproglig ytring især med ordenes rødder (i modsætning til deres endelser), de semantiske morfemer og deres (grammatisk bestemte) semantiske roller som agent, genstand og oplever i forholdet, fx kan 'en cykelrytter' være agent i det forhold 'at tage doping'.

For det andet omfatter meningen relationen mellem den omhandlede situation og den virkelige verden som den retoriske situation er en del af. Man kan sige at sagforholdet forankres gennem udsagnet til virkeligheden på forskellig måde, som fakta, som muligheder, som kontrafaktiske forhold, eller bare som typer af sagforhold. Det kan kaldes propositionel mening som beskrives i syntaks og logik. I sproglige tegn kommer denne type mening til udtryk i ordenes endelser, grammatiske morfemer og deres syntaktiske status i dannelsen af en grammatisk acceptabel ytret sætning, som er et udsagn der kan have sandhedsværdi. Konceptuel og propositionel mening handler om tegnets indhold den omhandlede situation og kaldes derfor *indholdsinformation*.

To typer af information drejer sig om ikke om indholdet, men om relationer i den retoriske situation og kaldes derfor *relationsinformation*. Den tredje type mening handler om hvilke aspekter af den omhandlede situation som er relevante for tegntolkerne som budskab i den retoriske situation. Noget

information kan være det relevante budskab i den ene retoriske situation, mens det er forudsat baggrund i en anden situation. Informationers status afhænger således ikke blot af informationens karakter, men også af tegntolkernes kendskab til den og interesse i den. Det behandles i den del af pragmatikken som beskriver informationsstruktur og relevansstruktur (psykologiske led), og det kommer i den ytre sætning især til udtryk gennem intonation og valg af syntaktiske strukturer og stilistiske varianter i sætningerne. Da Bjarne Riis ytrede sin sætning i 2007, var det ikke det at det var epo han havde taget, som var i fokus, men det at han faktisk havde gjort det - hvad han tidligere havde benægtet det er markeret ved den sammensatte tempusangivelse: *har taget*.

En fjerde type af information, ytringens interaktionelle mening, handler om hvilken social handling ytringen konventionelt tæller som, og slet ikke om den omhandlede situation. Det er det der beskrives i den del af pragmatikken og sprogfilosofien som beskriver sproglige handlinger, dvs. hvilken social handling en (skriftlig eller mundtlig) ytring tæller som i det sociale liv, og hvilke konsekvenser den bør have. Bjarne Riises ytring om epo, talte som en tilståelse af et kriminelt forhold; konsekvensen blev at Riis blev fjernet fra Danmarks eliteidrætskanon og først slettet fra den officielle vinderliste for 1996, siden dog genindsat, men med en tilføjelse om, at han havde indrømmet brug af doping.

Alle fire typer af mening er aspekter af den mening som tegnbrugerne tillægger tegnformerne^{*1}. Konceptuel og propositionel mening handler om meningsindholdet, den omhandlede situation, mens informationel og interaktionel mening handler om relationerne i den retoriske situation. De forskellige typer af mening er dem der behandles i de sprogvidenskabelige underdiscipliner semantik, syntaks og logik, tekstteori med relevanstheori og pragmatik.

*1. Det der foreslås her er gengivelse af modellen i Togeby, Ole: 2003: *Fungerer denne sætning? Funktionel dansk sproglære*, København: Gads Forlag og Togeby, Ole 2002: "Hvad er betydning?" i *Hermes* 29, Århus: Handelshøjskolen i Århus. Men den er ikke forskellig fra modellen i Halliday, M.A.K. 1994: *Functional Grammar*, London: Edward Arnold. Her kaldes de fire typer af mening konceptuel, propositionel, informationel og interaktionel for metafunktionerne eksperimentel (tidligere ideationel), logisk, tekstuel og interpersonel. Og den svarer i store træk til den inddeling der findes i Dik, Simon C. 1989: *The theory of Functional Grammar. Part I: The Structure of the Clause*. Her skelnes der mellem semantiske funktioner, syntaktiske funktioner og pragmatiske funktioner (og der er ikke noget der svarer til handlingsniveauet).

Det væsentlige i denne sammenhæng er at den ene type mening er af logisk højere orden end den anden og dermed metakommunikation i forhold til den anden, som i en løgmodel^{*2}:

*2. Togeby, Ole 2003: *Fungerer denne sætning? Funktionel dansk sproglære*, København: Gads Forlag, § 7. Betegnelserne udsagn, budskab og handling svarer til en vis grad til de betegnelser der efter Austin hedder retisk, illokutionær og perlokutionær handling.

Aspekter af mening

HANDLING (interaktionel mening)				PRAGMATISK				
typen af tegngiverens sociale handling	BUDSKAB (tekstuel mening)				INFORMATIONELT			
	fokusering og konjunktion	UDSAGN (propositionelt indhold)				LOGIK SYNTAKS		
		forankring af om-handlet person, sted og tid	SAGFORHOLD (konceptuel mening)				SEMANTISK	
			omstændighed	SITUATIONSKERNE				
				nexus	koncepter			
	EMNE	FORHOLD						
interaktion	relevans	faktivitet	konceptualitet					

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

37

Ole Tøgeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Meningen med *Jeg har taget epo*

Bjarne Riis ved en pressekonference 2007

Jeg har taget epo. Jeg har selv købt det og selv foretaget de aktive handlinger forbundet med indtagelsen

Konceptuel: *Cykelrytter tager doping alene - SAMMENHÆNGENDE*

Propositionel: *Jeg (Bjarne Riis) gjorde det (i 1996) – SANDT
der var ingen der hjalp mig, - NÆPPE SANDT
og det var epo – SANDT*

Informationel: *Det er faktisk sandt (selv om jeg tidligere har benægtet det) –
RELEVANT*

Interaktionel: *Dette er en tilståelse, og jeg tager konsekvensen
(men jeg sladrer ikke om andre) - RIGTIG (men usand)*

AARHUS UNIVERSITET
Institut for Kommunikation og Kultur

38

Konceptuel mening: Relationen mellem den fremstillede situation og den virkelige verden. Konceptuelle sagforhold forankres gennem udsagnet til virkeligheden: 1) som situationer i tid og rum, 2) som mulige situationer, 3) som kontrafaktiske forhold, 4) som typer af sagforhold, beskrives i syntaks og logik som udsagn med realitetsstatus (sandhedsværdi), Ved ordenes endelser, grammatiske morfemer i en grammatisk acceptabel, ytret sætning.

Propositionel mening: Relationen mellem den fremstillede situation og den virkelige verden. Konceptuelle sagforhold forankres gennem udsagnet til virkeligheden: 1) som situationer i tid og rum, 2) som mulige situationer, 3) som kontrafaktiske forhold, 4) som typer af sagforhold, beskrives i syntaks og logik som udsagn med realitetsstatus (sandhedsværdi), Ved ordenes endelser, grammatiske morfemer i en grammatisk acceptabel, ytret sætning.

For det andet omfatter meningen relationen mellem den fremstillede verden og den virkelige verden som den retoriske situation er en del af. Man kan sige at beskrivelsen af de konceptuelle sagforhold gennem udsagnet forankres til virkeligheden på forskellig måde, som situationer i tid og rum, som mulige situationer, som kontrafaktiske forhold, eller bare som typer af sagforhold. Det kan kaldes propositionel mening som beskrives i syntaks og logik. I sproglige tegn kommer denne type mening til udtryk i ordenes endelser, grammatiske morfemer og deres syntaktiske status i dannelsen af en grammatisk acceptabel ytret sætning, som er et udsagn der kan have sandhedsværdi, fx *Jeg (Bjarne Riis) har taget epo.*

Informationel mening: Aspekter af den fremstillede situation som er relevante for tegntolkerne som budskab i den retoriske situation. Informationers status afhænger af informationens karakter: deiktisk, historisk, generisk eller fiktiv, tegntolkernes kendskab til og interesse i den. Pragmatikken som beskriver komposition, informationsstruktur og relevansstruktur

Intonation og valg af syntaktiske strukturer og stilistiske varianter

Den tredje type mening handler om hvilke aspekter af den fremstillede situation som er relevante for tegntolkerne som budskab i den retoriske situation. Noget information kan være det relevante budskab i den ene retoriske situation, mens det er forudsat baggrund i en anden situation. Informationers status afhænger således ikke blot af informationens karakter, men også af tegntolkernes kendskab til den og interesse i den. Det behandles i den del af pragmatikken som beskriver informationsstruktur og relevansstruktur (psykologiske led), og det kommer i den ytre sætning især til udtryk gennem intonation og valg af syntaktiske strukturer og stilistiske varianter i sætningerne. Da Bjarne Riis ytrede sin sætning i 2007, var det ikke det at det var epo han havde taget, som var i fokus, men at han faktisk havde gjort det - skønt han tidligere havde erklæret at han aldrig var blevet testet positiv.

Interaktionel mening: Ytringens interaktionelle mening i forhold til tegntolkerne i den retoriske situation.

Sproglige handlinger, dvs. hvilken social handling en (skriftlig eller mundtlig) ytring tæller som i det sociale liv, og hvilke konsekvenser den bør have. Pragmatikken og sprogfilosofien: Direction of fit Konvention og sociale faktorer

En fjerde type af information er om hvilken social handling ytringen tæller som. Disse informationer handler slet ikke om den fremstillede situation, men om ytringens interaktionelle mening i forhold til tegntolkerne i den retoriske situation. Det er det der beskrives i den del af pragmatikken og sprogfilosofien som beskriver sproglige handlinger, dvs. hvilken social handling en (skriftlig eller mundtlig) ytring tæller som i det sociale liv, og hvilke konsekvenser den bør have. Bjarne Riises ytring om epo, talte som en tilståelse af et kriminelt forhold; konsekvensen blev at Riis blev fjernet fra Danmarks eliteidrætskanon og først slettet fra den officielle vinderliste for 1996, siden dog genindsat, men med en tilføjelse om, at han havde indrømmet brug af doping. Det røde trafiklys tæller for visse af bilisterne i krydset som et påbud om stansning, og overtrædelse straffes efter loven.

Hvad er meningerne?

konceptuelt, propositionelt, informationelt, interaktionelt

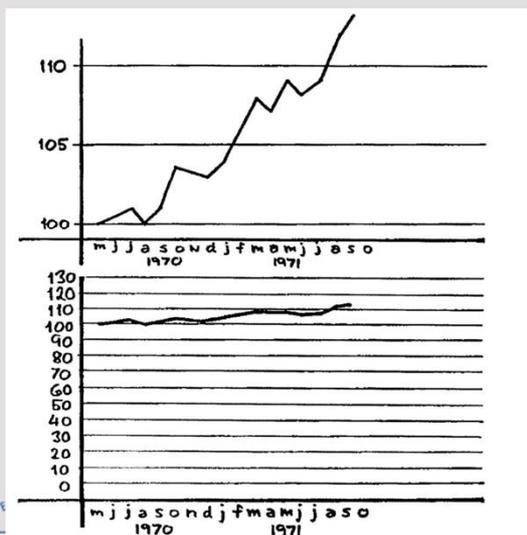

AARHUS UNIVERSITET
Institut for Kommunikation og ku

Der er i Nordsjælland og enkelte andre steder fundet ialt ca. 20 helleristninger der forestiller en hånd og fire pinde (eller streger) på tværs foran fingerspidserne. Mange af stenene er blevet flyttet før de er blevet fundet, men, hvor man har dokumenteret fundstedet, er de sat op omkring urnegrave med billederne pegende mod den dødes aske^{*1}. De er ca. 3000 år gamle, dvs. fra den yngre bronzealder, en tid da urnegravskikken var nået til Sjælland sydfra. Et særligt tydeligt eksempel er fundet ved Sandagergård ved Venslev ved Frederikssund hvor der er fire sten med håndtegn:

*1. Gottlieb, E.T. 2004: Helleristninger med håndtegn, Universitetsopgave. Kaul, Flemming 1986: "Hændernes hus" i Skalk 1986 nr. 4, Højbjerg. Kaul, F.: 1987: ??????????????????, i Klavs Randsborg (red): Acta Archaeologica VOL. 56 - 1985. Kaul, Flemming 2004: Bronzealderens religion. Studier i den nordiske bronzealders ikonografi, København: Det kongelige nordisk oldskriftselskab.

Kombination af analoge og konventionelle træk

Ole Togeby 1972: *Tegn og serier*,
København: Munksgaard
(Der er ikke noget nyt under solen!)

40

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

Ole Togeby 2017: *Siger et billede mere end 1000 ord?*

Et diagram er defineret som et tegn der er en blanding af analoge og konventionelt artikulerede elementer der uden fokusering angiver konceptuelle relationer mellem det omhandlede emnes dele, på grundlag af regler for transformation mellem analoge informationer og konventionelle informationer. De konventionelt artikulerede elementer i et diagram forankrer det analoge billede, således at hele tegnet får en klar propositionel enten-eller-mening med sandhedsværdi. Men det analoge element er der stadig, og man kan og vil umiddelbart, intuitivt og automatisk uddrage budskaber også af det. I det følgende gives tre eksempler på samspillet mellem en intuitiv opfattelse af en sag på grundlag af et blandet tegn og et inferentielt deliberation over det samme problem.

Det analoge billede, kurvens form, opfattes intuitivt og øjeblikkeligt som evident; man kan i det øjeblik man ser diagrammet, forstå at man på cykel ville kunne køre op ad stigningen i det højre diagram, men ikke ad stigningen i det venstre. Udsagnet som opfattes på grundlag af de konventionelle elementer, kræver for det første diskursiv tolkning over tid, og for det andet kendskab til hvordan procenter udregnes. Når de to elementer i det samme tegn, de analoge elementers mening og de artikulerede elementers sandhedsværdi således så at sige modsiger hinanden, er det det analoge budskab der umiddelbart vinder, mens den rigtige tolkning kræver mere koncentration end man synes er nødvendig.

Billede og tekst skal passe sammen

Donald Trump er den
45. præsident i USA

Lavet af den amerikanske kunstner
Mike Mitchell 2017

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

41

Ole Togeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Det virkelige effektive tegn er blandede tegn der opfattes hurtigt og følelsesmæssigt og har den samme reflektive mening. De forskellige meningsgrundlag spiller sammen om den rigtige mening

Kurt Vestergaard

Det moderne, sekulære samfund afvises af nogle muslimer. De gør krav på en særstilling, når de insisterer på særlig hensyntagen til egne religiøse følelser. Det er uforeneligt med et verdsligt demokrati og ytringsfrihed, hvor man må være rede til at finde sig i hån og spot og latterliggørelse.

Flemming Rose d. 30. september 2005 som ledsagetekst til tegningerne

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

42

Ole Togeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

At føle sig krænket på forhånd er en effektiv måde at blokere for enhver forståelse af et budskab på. Det var vist det der skete for præcis 10 år siden da Jyllandsposten offentliggjorde 12 tegninger om hvordan tegnerne opfattede profeten Muhammed, og en helt muslimsk verden følte sig krænket af dem. Jeg tror nemlig at de ikke har forstået hvordan fx Kurt Westergaards tegning skulle og skal forstås.

Vi behøver ikke at vise tegningen, den er så forbudt at alle kender den. Den viser en mands kraftfulde og skæggede ansigt med en turban hvori der er en antændt bombe. Det er nok klart at det ikke er et forsøg på at vise hvordan profeten faktisk så ud, for tegneren har selvfølgelig ikke set ham, og bomber af den type var ikke opfundet på hans tid. Manden er derimod en slags symbol på en typisk muslim eller på hele religionen islam. Og bomben er et symbol på terror, men ikke et symbol på at islam er terroristisk; den er et symbol at terroren er noget der historisk er kommet til islam.

Vi har nemlig i Danmark en særlig tradition for "en appelsin i turbanen". Oehlenschläger beskriver i sit skuespil "Aladdin" en dreng (som er muslim, og) som er så heldig at en appelsin som er kastet i grams, falder ned i netop hans turban, selv om de andre drenge holder hans hænder. (Den tanke bruges også i en af de andre 12 tegninger.) Appelsinen i turbanen er netop ikke en egenskab ved Aladdin, men noget som han kommer ud for, et tilfælde, en skæbne som han må forholde sig til.

Tegningen viser således ikke at islam som sådan er karakteriseret ved terror, men at terror er noget der tilfældigvis er kommet til islam, som en appelsin der

tilfældigvis er faldet i religionens turban. Og terrorisme er noget som muslimer derfor må forholde sig til. Vil de have den eller ikke have den?

Læg også mærke til bomben er antændt og snart vil sprænge mandens hoved i luften; terroren vil ødelægge islam. Forstået på denne måde er tegningen et råd til tidens muslimer om at tage afstand fra og skille sig af med terrorismen for ikke at ødelægge og udslette islam. Behøver en rettroende muslim at blive krænket over dette budskab?

Men sådan blev tegnet ikke opfattet. Det skyldtes bl.a. at Flemming Rose d. 30. september 2005 som ledsagetekst til tegningerne bl.a. havde skrevet:

Det moderne, sekulære samfund afvises af nogle muslimer. De gør krav på en særstilling, når de insisterer på særlig hensyntagen til egne religiøse følelser. Det er uforeneligt med et verdsligt demokrati og ytringsfrihed, hvor man må være rede til at finde sig i hån og spot og latterliggørelse.

I hvor høj grad hver enkelt tegning var en hån, spot og latterliggørelse, burde vel afhænge af tegningernes kvaliteter, men det synes ikke at være tilfældet. Det hang sammen med at en gruppe herboende imamer rejste rundt til den arabiske verden (hvor antagelig ingen af sig selv havde læst Jyllands-Posten), fremviste billederne og kolporterede den tolkning at alle billederne, og især billedet af bomben i turbanen, var en krænkelse af det sunnimuslimske forbud mod at afbilde mennesker og især profeten Muhammed (de andre billeder spillede ikke nær samme rolle selv om nogen af dem med deres budskab syntes at være mere krænkende end Kurt Westergaards.

For troende muslimer - især i den arabiske verden - var det således den intuitive automatreaktion at opfatte tegningen interaktionelt som en krænkelse, mens en langsommelig tolkning af tegningens kognitive mening, propositionelle henvisninger og informationelle budskab overhovedet ikke kom i stand. Tolkningen om bomben der var faldet i turbanen som en tilfældighed, var selvfølgelig ikke tilgængelig for folk i den arabiske verden der ikke kendte til Oehenschlægers Alladin, men de var heller ikke adressater for tegningerne; de intenderede adressater, som ikke var andre end Jyllands-Postens læsere, forstod nok umiddelbart Westergaards tegning i store træk således som det er beskrevet her. At de senere i kampens hede måske glemte den, er en anden sag.

Lars Refn

Den arabiske tekst på tavlen betyder:

Udsagn: Jyllands-Postens redaktion er en flok reaktionære provokatører.

Tegneren, Lars Refn, måtte også have politibeskyttelse efter trusler på livet.

FALSK MUHAMMED. Kun fem ud af de tolv tegnere, som har bidraget til Jyllands-Postens side med 12 tegninger af Muhammed, har rent faktisk tegnet profeten Muhammed. Lars Refn har tegnet en skoleklasse, som hedder Muhammed. Tavslen på tegningen lyder: «Udsagn: Jyllands-Postens redaktion er en flok reaktionære provokatører.»

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

43

Ole Togeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Hvad handlingen talte som, afhæng således næsten ikke af tegnets konceptuelle former og kvaliteter og deres propositionelle mening, men hovedsageligt af hvorledes billederne blev distribueret, og af den samfundsorden den blev distribueret i. Tegneren Lars Refn havde til Jyllands-Posten lavet en tegning af *Muhammed, 7A på Valby skole* med en tavle hvor der på arabisk står skrevet: *Jyllands-Postens redaktion er en flok reaktionære provokatører*. Ikke desto mindre blev også han truet på livet på grund af denne tegning*¹:

*1. McGraw, Peter and Joel Warner 2014: Tge Humor Code. A global search for what makes Things funny, New York: Simon & Schuster Peperbacks.

Jens Julius Hansen

Sura 56, Om dem til højre og dem til venstre.
 Men de der gik forud! De, der gik forud de bliver bragt Ham nær,
 i lyksalighedens haver; ...
 Evigt unge drenge går rundt i blandt dem
 med krus og kander og et bæger med kildevand,
 som de ikke får ondt i hovedet eller beruses af,
 og med frugt efter eget valg,
 og med kød af fugle, efter ønske,
 og også jomfruer med store sorte øjne som skjulte perler

Dette billede modtog, så vidt man kan se, ikke synderlig opmærksomhed i den arabiske verden.

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

44

Ole Tøgeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Dette billede blev ikke på nogen måde bemærket mere end de andre. Det er et sprogligt tegn der forankres til at Muhammed står oppe i himlen og tager imod martyrerne som er dem der venter at der er 72 jomfruer til dem. Den konceptuelle og propositionelle mening er – så vidt jeg kan bedømme det – en meget stærkere hån end bomben i turbanen, men fordi billedet ikke er i sig selv symbolsk, har det ikke nogen speciel stor virkning på tegntolkerne.

Sura 56, Om dem til højre og dem til venstre.

Men de der gik forud! De, der gik forud de bliver bragt Ham nær,
 i lyksalighedens haver; ...

Evigt unge drenge går rundt i blandt dem
 med krus og kander og et bæger med kildevand,
 som de ikke får ondt i hovedet eller beruses af,
 og med frugt efter eget valg,
 og med kød af fugle, efter ønske,
 og også jomfruer med store sorte øjne som skjulte perler

Billede og tekst skal passe sammen

AARHUS UNIVERSITET

Institut for Kommunikation og kultur

45

Ole Tøgeby 2017: Siger et billede mere end 1000 ord?

Litteraturliste

- Dretske, Fred 1995: *Naturalizing the Mind*, Cambridge Mass.: MIT Press.
- Fausing, Bendt og Peter Larsen 1982: *Billeder – analyse og historie*. København: Dansk lærerforening/Skov
- Gombrich, E.H (1977) 2002: *Art & Illusion. A study in the psychology of pictorial representation*, London: Phaidon Press Ltd.
- Goodman, Nelson 1976: *Language of Art*, Indianapolis: Hackett Publishing Company
- Habermas, Jürgen 1971: "Forberedende bemærkninger til en teori om den kommunikative kompetens", oversat af Peter Widell og Niels Hornborg Jensen, i Henriksen, Carol (red) 2001: *Can you reach the salt?*, København: Roskilde Universitetsforlag
- Kjeldsen, Jens E. 2006: "Billedets retorik" i Klueff & Roer 2006: *Retorikkens aktualitet. Grundbog i retorisk analyse*
- Kress, Gunther and Theo van Leeuwen: *Reading Images. The Grammar of Visual Design*, London: Routledge
- Panofsky, Erwin 1955: *Meaning in the visual arts*, Garden City N.Y.: Doubleday Anchor Books
- Peirce, Ch.S. (1994): *Semiotik og pragmatisme*, på dansk ved Lars Andersen, udg. af Anne Marie Dinesen og Frederik Stjernfelt, København: Samlerens Bogklub
- Stjernfelt, Frederik 2014: *Natural propositions. The Actuality of Peirce's Doctrine of Dicisigns*, Boston: Docent Press
- Togeby, Ole 2003: *Fungerer denne sætning? Funktionel dansk sproglære*, København: Gad.
- Togeby, Ole 2005: "Tegn og gerninger" i Cramer, Jens, Mette Kunø og Ole Togeby (red) 2005: *Teorien om alt og andre artikler om sprog og filosofi*, Århus: Wessel og Huitfeldt, side 339-352.
- Togeby, Ole 2005: "Ole tegner og fortæller. Om den semiotiske forskel på billeder og tekst" i *Tidsskrift for Sprogforskning* Årg. 3 nr. 1, Århus: Statsbiblioteket, side 29-46.
- Togeby, Ole 2005: "Dette er (ikke) en pipe - billedtekster og tekstbilleder" i Widell, Peter og Mette Kunø 2005: *10. møde om Udforskningen af Dansk Sprog. Aarhus Universitet 7.-8. oktober 2004*, Århus: Aarhus Universitet, side 370-382.
- Togeby Ole 2014: *Bland blot genrene – ikke tekstarterne!* København: Samfundslitteratur
- Watzlawick, Paul, Janet Helmick Beavin and Don D. Jackson 1968: *Pragmatics of Human Communication. A Study of Interactional Patterns, Pathologies and Paradoxes*, London: Faber and Faber.
- Wilden, Anthony 1972: *System and Structure. Essays in Communication and Exchange*, London: Tavistock Publications

Ole Togeby: Multimodiale tekster AA R
HUS UNIVERSITET

46

46 Ole Togeby: *Multimodale tekster 2009*

Nordisk Institut